

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

חיי שרה

(חלק ב שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת חיי שרה, כגיכט מרחשון, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חיי שרה ג

וצריך להבין: היאך יתכן לדמות את אליעזר עבד אברהם למשה ושלמה (אפילו בנוגע לאופן מעלה זו עצמה בו)?

וגדלה התמיהה (כקושיית המפרש-שים⁸):

בענין „נענה במענה פיו“ שבתפלת אליעזר היה יתרון (במהירות הדבר) על תפלות משה ושלמה: באליעזר נאמר „ויהי הוא טרם כלה לדבר“ – היינו, שנענה עוד קודם שסיים תפלתו, משא”כ במשה ושלמה ארע הדבר בגמר תפלתם: „ויהי ככלותו לדבר“, „וככלות שלמה להתפלל“ – ונמצא, שישנו עילוי באליעזר על משה ושלמה!⁹

ועוד צריך להבין: באם היה הדבר מצד מעלת האנשים עצמם, מאי טעמא „נענו במענה פיהם“ רק הם ולא אחרים?

ועל-כרחך צריך לומר, דענין זה ששלמה זל¹⁰ „נענו במענה פיהם“ אינו קשור (כל-כך) למעלת המתפללים, כי אם (בעיקר) לתוכן¹¹ התפלות¹⁰.

(8) נזר הקודש הארוך (יעסניץ, תע”ט) לב”ר שם. וראה מדרש שכל טוב ע”פ.
(9) ראה גם נזה”ק הקצר שם.
(10) להעיר ממדרש הגדול כאן שממשיך: ולא אלו בלבד אלא כל הצדיקים* הן נענין מיד, דכתיב (ישעי’ סה, כד) והי’ טרם יקראו ואני אענה. וכן דוד אומר... שמע קולי עד שלא אוציא

(* וראה לקמן בפנים ענין ב שהרמב”ם כתבו במעלת הבע”ת, והביא ע”ז ג”כ את הפסוק „והי’ טרם יקראו גו”ו. וראה לקמן הערה 20.

א. על הפסוקי „ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת“, הובא במדרש² מאמר רשב”י³ „שלשה הם נענו במענה פיהם, אליעזר עבדו של אברהם ומשה ושלמה, אליעזר ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת, משה דכתיב⁴ ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה וגו’, שלמה דכתיב⁵ וככלות שלמה להתפלל אל ה’ והאש ירדה מן השמים גו”ו⁶.”

מפשטות לשון המדרש משמע לכאורה, דענין זה ש„נענו במענה פיהם“ הוא בזכות מעלתם האישית של „שלשה“ אלו שנמנו כאן.

וכיון שלשלשה אלו ניתן שכר אחד שוה – „נענו במענה פיהם“, ובפרט שהדבר הודגש במדרש – „שלשה הם (נענו במענה פיהם)“, היינו שנכללו כולם יחד, מובן, שישנו צד (מעלה) השווה בכל שלשה אלו.⁷

(1) פרשתנו כד, טו.

(2) ב”ר פ”ס, ד. יל”ש פרשתנו רמז קח. הובא גם – בשינויים – במדרש לק”ט, שכל טוב, מדרש הגדול.

(3) כ”ה בב”ר שלפנינו, ובכ”מ. ובב”ר הוצאת תיאודור-אלבק, ר’ שמעון. וראה ש”נ שם. וראה לקמן הערה 22.

(4) קרח טז, לא.

(5) דה”ב ז, א.

(6) כ”ה בב”ר שלפנינו, ובה”י שם: וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים. ולולא דמסתפינא נ”ל שנשתרבב מהפסוק במלכים-א ח, נד. וביל”ש ליתא „אל ה’“. ובב”ר הוצאה הנ”ל הגירסא כבדה”י.

(7) ראה יפ”ת (ובהארוך) ונזר הקודש לב”ר שם.

ויובן ע"פ הביאור בשתי ההלכות הנ"ל – דלכאורה קשה: תוכן שתי ההלכות ת"א הוא, אשר ע"י תשובה נעשה האדם קרוב לקב"ה;

אך באמת כוונת דברי הרמב"ם כאן היא לשתי דרגות במעלת התשובה, ולכן חילקו הרמב"ם לשתי הלכות בפני עצמן:

בהלכה הראשונה איירי הרמב"ם בענין „קירוב לשכינה“, וכלשונו בתחילת ההלכה „גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה“¹⁶, וענין זה בא לידי ביטוי בכך ש„אמש היה זה שנאוי . . ומרוחק . . והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד“;

ובהלכה השנייה איירי בדרגא נעלית יותר במעלת התשובה¹⁷ – „כמה מעולה מעלת התשובה“¹⁸ – אשר לא זו בלבד שהאדם נעשה „אהוב ונחמד קרוב וידיד“, קרוב לשכינה, אלא שנעשה „מודבק בשכינה“ – מאוחד עמה, דביקות בשכינה.

ולכן כלל הרמב"ם ענין „צועק ונענה מיד“ בהלכה זו, בהמשך לענין „והיום הוא מודבק בשכינה“ (ולא בהלכה הקודמת, בענין „מקורב

ודרוש ביאור: מהי המעלה המיוחדת דשלש תפלות אלו, שדוקא בהן היה ענין „נענו במענה פיהם“?

ב. ויובן בהקדם הסברת המעלה בזה שהאדם נענה על תפלה במענה פיו:

כתב הרמב"ם בספר הידי¹¹, אשר אחת ממעלותיו של בעל תשובה היא ש„צועק ונענה מיד“, ובלשונו: „כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל . . צועק ואינו נענה . . והיום הוא מודבק¹² בשכינה . . צועק ונענה מיד כו“¹³.

וצריך להבין: בהלכה שלפני זה¹⁴ כתב הרמב"ם: „התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה“¹⁵ והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד.“ ולכאורה: ענין זה ש„צועק ונענה מיד“ הרי הוא מסובב מהיותו „אהוב ונחמד קרוב וידיד“ לפני הקב"ה, ואם כן, מפני מה חילקו הרמב"ם לענין בפני עצמו, בהלכה בפני עצמה?

שיחי. אבל מזה שמחלקם לב' בבות, ועוד ועיקר – מעשה בנענו בזה מודגש ומפורש בכתובים רק בג' אלו מובן שעיקר העילוי הוא בג' תפלות אלו.

(11) הל' תשובה פ"ז ה"ז.

(12) כ"ה ברמב"ם שלפנינו. ובא' מכתבי היד (הובא ברמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד) „מדובק“.

(13) וממשיך שם: „שנאמר והי' טרם יקראו ואני אענה“. ולכאורה, אין זה הענין ד„צועק ונענה מיד“ כ"א „טרם יקראו“, וכמו שהי' באליעזר, כנ"ל בפנים ס"א. ראה ספורנו פרשתנו עה"פ. מפרשים (יפ"ת (ובהארוך), נוה"ק (ובהארוך)) לב"ר שם. וראה לקמן הערה 21.

(14) שם ה"ו.

(15) כ"ה ברמב"ם שלפנינו. ובא' מכתבי (ברמב"ם שבהוצאה הנ"ל): „ומתועב“.

(16) אף שמפרש גם בה"ו הפסוק (ירמי' ד, א)

אם תשוב גו' אלי תשוב כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק – הרי ממשך תיכף „התשובה מקרבת את הרחוקים“. וצ"ל שהענין ד„בי תדבק“ מתבאר בהלכה זו.

(17) וראה לקמן הערה 20. אוה"ת שבסוף הערה 21.

(18) כפשטות הלשון ד„מעולה מעלת התשובה“, שמורה על מעלה עליונה יותר מהלשון בתחלת הלכה ו' „גדולה תשובה“.

ומאוחד עם העונה לו, אזי הוא „נענה“ באופן של „דבקות“ (גם בזמן) – תיכף ומיד²¹.

ד. וכשם שהוא בנוגע ל„גברא“ – האדם המתפלל, שענין „צועק ונענה מיד“ (תלוי ו) הוא תוצאה מהיות האדם „מודבק בשכינה“, על־דרך־זה יש לומר בנוגע ל„חפצא“, מעלת ותוכן התפלה – ובנידון דידן, מעלת שלש תפלות אלו – שהן קשורות לענין הדבקות (בשכינה)²².

ולפי"ז י"ל דתלוי ב' הבחי' בתשובה מאהבה: אם רק „נעקר עונו מתחלתו“ (פרש"י יומא פו, סע"א) שאז הוא במעלת צדיק, או דרגא נעלית בתשובה מאהבה שפועל גם שזוונות נעשין לו כזכיות (שם פו, ב), למע' מצ"ג – ראה בכ"ז לקו"ש ח"י"ז ע' 185 ואילך.

ובכל אופן – כו"כ דרגות בדבקות, שהרי כאו"א נצטוה: ולדבקה בו (עקב יא, כב) ובו תדבקון (ראה יג, ה). ועוד. ומפורש מעשה רב: ואתם (כל שנכנסו לארץ) הדבקים גו' (ואתחנן ד,

ד).

ועפ"ז גם מובן בפשטות זה שמצינו דצועק ונענה מיד גם בצדיקים כנ"ל במדרש (וראה לעיל הערה 10 ממדרש הגדול. וראה עמה"מ שער קרית ארבע ס"פ ככו (הובא באוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעד): ועל אותם הצדיקים שהם תמיד דבוקים רוחא ברוחא נאמר עליהם והי' טרם יקראו ואני אענה כו' ונאמר וערבה לה' כו' וכשנים קדמוניות).

21) וי"ל שזה שהביא הרמב"ם „שנאמר והי' טרם יקראו ואני אענה“ הוא לרמז שבמדרש „מודבק בשכינה“ גופא יש דרגות ועליות, ובמילא גם דרגא נעלית יותר מ„נענה מיד“ – „טרם יקראו גו'“, כנ"ל הערה 13. ויש דרגא ביניהם – עוד הם מדברים ואני אשמע.

וראה אוה"ת נ"ך שם עה"פ והי' טרם יקראו: כשהאדם בתשובה ע"לאה עד שמתאחד עם מזלי' אזי טרם יקראו. וראה לקו"ש ח"י"ב ע' 61 הערה 28. וראה לקמן בפנים ס"ז.

22) ועפ"ז יומתק מה שבעל המאמר הוא

לשכינה“), כי זה ש„צועק ונענה מיד“ הוא תוצאה מהיותו „מודבק בשכינה“¹⁹.

ג. וההסברה בזה:

משך שהיית הזמן עד שדבר־מה מגיע מן הנותן אל המקבל, מוכיח שאין המקבל דבוק ומאוחד עם הנותן, ופשיטא שכל אחד מהם הוא מציאות נפרדת. משא"כ כאשר הם דבוקים ומאוחדים – אין (שהייה ו) הפסק בזמן (כשם שאין הפסק במקום). כיון שהם „כאחד“ מבלי פירוד ביניהם.

ולכן: כאשר האדם רק „קרוב“ אל הקב"ה, „אהוב ונחמד קרוב וידיד“, אבל אין הוא דבוק בשכינה, אזי אין הכי־נמי שבהיותו „חביב כו'“ יקבל הקב"ה את בקשתו, אבל אין הכרח שיהיה „נענה מיד“;

דוקא כאשר הוא „מודבק בשכינה“²⁰, היינו שהמתפלל דבוק

19) וי"ל דגם ענין הג' שברמב"ם שם „ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה . . ולא עוד אלא שמתאווים להם כו'“ (בהיפך מזה ש„עושה מצות וטרופין אותן בפניו“) שייך להענין ד„מודבק בשכינה“. ואכ"מ.

ולהעיר שברמב"ם שם מביא ע"ז ש„ולא עוד אלא שמתאווים להם“ – „שנאמר (מלאכי ג, ד) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות“, אשר ע"ז דרשו רז"ל (ויק"ר פ"ז, ד. איכ"ר בסופו. הובא במצו"ד מלאכי שם) כימי עולם כימי משה, וכשנים קדמוניות כשני שלמה (ראה במצו"ד שם).

20) עפ"מ"ש הרמב"ם שם ה"ד, לכאורה י"ל ד„גדולה תשובה“ שבה"ז היינו ש„אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם“ (רמב"ם שם ה"ד) – הי"ז כצדיק, ומעלת התשובה שבה"ז ש„מודבק בשכינה“ היינו מדרי' דבקות כזו שישנה רק בבעת ו„אין צ"ג יכולים לעמוד בה כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם“ (לשונו שם ה"ד).

נתעלה למעלה מן המקום, כמאמר חז"ל²⁷, "מקום הארון אינו מן המדה".

וזה היה תוכן תפלת שלמה: „בנה בניתי בית זבול לך מכוון לשבתך עולמים”²⁸, „השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי”²⁹. ותיכף לאחר זה³⁰, „נענה במענה פיו”: „וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ג' וכבוד ה' מלא את הבית” – ובזאת נפעלה השראת השכינה בגלוי בבית המקדש (ומאז ואילך נשארה השראת השכינה באופן נצחי במקום זה, כפסקדין הרמב"ם³¹).

גילוי השכינה לבני אדם (באופן של התאחדות) – הוא ענין הנבואה, „גלה סודו אל עבדיו הנביאים”³², אשר הוא גם ענין עקרי באמונתנו, ובלשון הרמב"ם³³, „מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם”³⁴. גילוי הנבואה הוא באופן שהנביא נעשה דבוק ומאוחד עם דבר ה'³⁵, עד שדבר ה'

ועפ"ז יש לבאר מה שנבדלו שלש תפלות אלו דוקא [א] תפלת שלמה שהיתה בקשר לגילוי השכינה, „ושכנתי בתוכם”²³, במקדש²⁴; [ב] תפלת משה (בקשר למחלוקת קרח), „בזאת תדעון כי ה' שלחני ג' ואם בריאה יברא ה' ג'”²⁵; [ג] תפלת אליעזר בקשר לנישואי יצחק ורבקה] – כי תוכנן הוא שלשת האופנים הכלליים בגילוי אלקות באופן של התאחדות (דביקות בשכינה) שישנם כבריאה: בעולם, בבני אדם ובתורה.

ה. ענין גילוי אלקות בעולם (באופן של התאחדות), הוא גילוי השכינה שהיה במקדש²⁶: גילוי אלקות שבמקדש היה באופן שהמקום נתאחד עם אלקות, והיה נראה לעיני בשר ביטול המקום הגשמי לאלקות שלמעלה מן המקום, עד שהמקום גופא

רשב"י, כי עילוי זה ד, „נענה מיד” אינו מצד הענין וגדר התפלה מצ"ע, כ"א מצד בחי התורה* כמו שמצינו ברשב"י (זח"ג נט, ב) שע"י אמירת תורה פעל ירידת גשמים מיד ובראוי, לא כחוני המעגל, שפעל ע"י תפלתו – שהי' צריך כמה בקשות שיהי' כראוי (תענית יט, א), כמבואר במאמרי אדה"ו אתהלך ליאונא (ע' רי ואילך). אוה"ת אחרי (כרך א) ע' רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסו ואילך. ועוד.

(23) תרומה כה, ת.

(24) כמבואר בארוכה במ"א ת, יב ואילך, דה"ב שם קאפיטל ו – תוכן תפלתו.

(25) קרח טז, כח. שם, ל.

(26) ראה אוה"ת ויצא קעת, א ואילך. ד"ה ר' ברכי' תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג) ס"ב.ג. ס"ד. ד"ה פדה בשלום תר"פ (סה"מ תר"פ ע' קפד ואילך) ותרפ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' פב ואילך). ועוד.

(* וראה לקמן ס"ו).

(27) יומא כא, א. וש"נ.

(28) מלכים שם, יג. דה"י שם, ב.

(29) מלכים שם, כז. דה"י שם, יח.

(30) צע"ק דלא מצינו דמקום ארון אינו מן המדה נתחדש לאחר תפלתו דוקא.

(31) הל' ביהב"ח פ"ו ה"ט"ו.טז.

(32) עמוס ג, ז. וראה אגה"ק ס"ט.

(33) הל' יסודי התורה רפ"ז.

(34) בפיה"מ פ' חלק היסוד הששי כתב

הרמב"ם: הנבואה והוא שידע אדם שזה מין האדם ימצא בהם בעלי כו' ושלמות גדולה כו' עד שהן מקבלות כו' – היינו שהיסוד הוא שבכב"א ישנם כאלה שראויים לנבואה, אבל להלכה (כספר היד) מדגיש שהיסוד הוא (לא רק שיש בכב"א הראויים לנבואה, כ"א) ש,האל מנבא בני האדם.

(35) ראה רמב"ם שם סה"א, ויהפך לאיש אחר

שכסוגה ובדוגמתה היתה נבואת שאר הנביאים⁴².

והאופן הכללי השלישי בגילוי השכינה – בתורה, ד"אורייתא וקוב"ה כולא חד⁴³, שייך לתפילת אליעזר, כדלקמן.

ו. אודות הפרשה דאליעזר אמרו רז"ל⁴⁴: "יפה שיחתן של עבדי אבות⁴⁵ . . מתורתן של בנים" [וממה שהעריכו ענין "שיחתן של עבדי אבות" (ועוד זאת – באופן של "יפה") ביחס ל"תורתן של בנים", מובן, שישנה שייכות ביניהם] –

ומבואר בחסידות⁴⁶, שענין "שיחתן של עבדי אבות" – ובפרטיות, שידוך יצחק ורבקה – הוא כללות ענין התורה ומצוותיה. ומהאי טעמא מסופר הדבר בכתוב באריכות: זהו ענין עיקרי

(42) ברמב"ם שם רפ"ח, "אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם לא להביא ראיה על הנבואה . . כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ". אבל לכאורה צ"ע דהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו ומפורש בפסוק "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה". ואולי כוונתו במ"ש "לא להביא ראיה על הנבואה" – בכלל, היינו ע"ז שהוא נביא בכלל (כבשאר הנביאים שצריך לעשות אות בכדי לידע שהוא נביא אמת, כברמב"ם שם רפ"י. וראה צפע"נ הל' מת"ע (סב, רע"ד) מהד"ת (כג, ד), אבל גם לדעת הרמב"ם מ"ש, "אם בריאה יברא ה'" בא להודיע שמעשים אלו היו ע"פ ה'. ועצ"ע.

(43) הובא בתניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. ת"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(44) פרש"י פרשתנו כד, מב מ"ב פ"ס, ח.

(45) כ"ה בפרש"י. ובכ"ר: בתי אבות.

(46) מאמרי אדה"ו – תקס"ג (ח"א) ע' לו ואילך. תו"ח פרשתנו קלה, א ואילך. אוה"ת פרשתנו קנז, ב ואילך. וראה לקו"ת ברכה צו, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

„מתלבש³⁶ בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם"³⁷.

וזה היה תוכן תפלת משה רבנו – אשר מפני זה נענה מיד – „בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה גו' אם כמות כל האדם ימותו אלה גו' לא ה' שלחני ואם בריאה יברא ה' גו' וידעתם כי גו'".

כלומר, שלא היה זה אות ומופת על ענין כללות תורת משה³⁸, שציווי ומצוות התורה נאמרו למשה מסיני, אלא אות ומופת שמשה הוא שלוחו כמותו ממש בנוגע ל"כל המעשים האלה" – „לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי"³⁹. ויש לומר, שהיתה בזה מעלה נוספת על היות הדברים „תורת משה" – שהיו גם שליחות ונבואת משה⁴⁰ („גלה סודו" – ועל כן „בריאה יברא" (גילוי ה' (ש"א י, ו) . . ונהפכת לאיש

.. כמש"נ בשאול (ש"א י, ו) . . ונהפכת לאיש אחר".

(36) שער היחוד והאמונה ספ"ב בשם האריז"ל. וראה במקומות שבהערה 26.

(37) אף שעיקר ענין זה הוא במשה (שמדריגת נבואתו היא למעלה מכל הנביאים) כברמב"ם שם ה"ו (ובפיה"מ שם היסוד הז' ובמו"נ ח"ב פל"ה).

(38) להעיר ד, משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה . . ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעניניו ראו ולא זר, כמו שהאריך ברמב"ם פ"ח מהל' יסוה"ת. וראה לקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך.

(39) קרח שם, כח ובפרש"י.

(40) ידועה השקו"ט שהשומע דברי משה ה"ז בכל החומר דשומע דברי נביא (ראה צפע"נ מהד"ת כג, ד ואילך. עט, רע"א. צפע"נ עה"ת שופטים יח, יח. וט"ו. לקו"ש שבהערה 38).

(41) ראה רמב"ם שם ספ"ז. פ"ט ה"ב. רפ"י.

וראה הערה הבאה.

וכללי, שעלידו בא כללות ענין מתן תורה, "תורתן של בנים".

והביאור בזה:

החידוש דמתן תורה הוא – כמדובר כמה פעמים – חיבור "עליונים" ו"תחתונים": עד מתן תורה היתה הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, ובמתן תורה נתבטלה הגזירה ו"התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים" ⁴⁷ – היינו, שע"י (מתן) תורה נפעל חיבור בין העולם, "תחתונים", לאלקות שלמעלה מהעולם, עד שמתחברים יחד. ומצינו זאת בענין קיום המצוות ⁴⁸ שלאחרי מתן תורה, שע"י קיום מצוה בדבר גשמי, פועל האדם שהדבר הגשמי יהא כלי לאלקות – תשמישי מצוה, תשמישי קדושה ⁴⁹, עד לאופן של יחוד – חפץ קדושה ⁵⁰.

וההכנה וההקדמה לחיבור זה שע"י (מתן) התורה היו קודם לכן – וזוהי גם נתינת הכח לעבודה שלאחרי מתן תורה.

והנה, הפעם הראשונה שבה מסופר בתורה – בפשוטו של מקרא – על ענין של "חיבור עליונים ותחתונים", שקדושה (דבר המופרש) נתחברה ונתאחדה עם "תחתונים" ביחוד גמור ואמיתי – הוא בנישואי יצחק ורבקה ⁵¹:

(בנוסף לזה שיצחק היה בנו של אברהם, היה "נימול לשמונה" וכו', וכל הענינים הנעלים שקיבל מאברהם – הנה) בעת הנישואין היה יצחק לאחרי הנסיון ומסירת הנפש שבעקדה ⁵², ונתעלה לדרגת "עולה תמימה" ⁵³ (קדושה בתכלית);

ולאידך, רבקה היתה "בת בתואל .. אחות לבן", ובאה מ"פדן ארם" ⁵⁴ – חוץ לארץ,

בה בשעה ש"אין חוצה לארץ כדאי ל" ⁵⁵ – ליצחק – דמזה מובן ששליחותו של אליעזר להביא את רבקה ממקומה בפדן ארם (חוץ לארץ) לאשה עבור יצחק – עולה תמימה – "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" ⁵⁶, הרי זו עליה הכי גדולה.

[משא"כ נישואי אברהם ושרה היו קודם שנעשה אברהם "תמים" ע"י מצות מילה, וקודם ענין "את הנפש אשר עשו בחרן" ⁵⁷ וכו' – בזמן שגם אברהם (כשרה) היה באור כשדים ובבית אביו ⁵⁸, תרח קודם שעשה תשובה ⁵⁹, בין עובדי עבודה זרה].

52) ראה פרש"י וירא כה, כ. תולדות כה, כ.
53) ב"ר פס"ג, ג. פרש"י תולדות כה, כו. כו, ב.

54) תולדות כה, כ. וראה שהש"ר פ"ב, ב (א).
55) לשון רש"י תולדות שם, ב. וכאזרחת אברהם (פרשתנו כד, ו) "השמר לך פן תשיב את בני שמה".

56) בראשית ב, כד.
57) לך יב, ה. וראה ע"ז ט, א.
58) ראה סדר הדורות (אלף תקע"ג. אלף תקצ"ח בסופו) ב' דיעות אם אברהם נשא את שרה בן כ"ה שנים או כשה"י בן ג' שנה.
59) ראה פרש"י לך טו, טו.

47) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וירא טו.
48) וראה לקו"ש חט"ז (ע' 212 ואילך) בנוגע ללימוד התורה.
49) מגילה כו, ב.
50) בקרבן, או קלף של סת"ם וכיו"ב. וראה גם ש"ע אדה"ו או"ח ר"ס תרל"ח (וש"נ), אוה"ת סוכות (ע' א'תשה) לענין סוכה. ובכ"מ.
51) ראה בארוכה במקומות שנשמנו בהערה

הנבואה היה בכל נביא חילוקי מדריגות – קודם שנתנבא, בשעת הנבואה, לאחר הנבואה (בנוסף על זה שאחר כך פסקה נבואה בכלל⁶⁴); ועל-דרך-זה בנוגע לבית-המקדש: בבית שני חסרו ה'⁶⁵, רק בשלש רגלים יראה ויראה⁶⁶, אין עבודה בלילה⁶⁷ וכו', ובפרט – חורבן בית-המקדש. ואע"פ שהקדושה שבו „אינה בטלה“⁶⁸, מכל מקום, בית-המקדש הגשמי (שבו היה נראה בעיני בשר אשר „מקום הארון אינו מן המדה“, וגם בבית שני – עשרה נסים נעשו כו'⁶⁹) חרב, וזהו מצב אשר בו גילוי אלקות אינו נראה (בעיני בשר).

והיינו, זכיון שענין גילוי אלקות שבהם הוא דבר שנתחדש במציאותם, לכן יש בזה מקום⁷⁰ להפסק.

משא"כ התורה היא מלכתחילה מציאות אחת עם אלקות – „אורייתא וקובה“ כולא חד, ובתורה אין מקום לשינויים – התורה „עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת“⁷¹.

64 תוספתא סוטה פי"ג ד. ירושלמי שם פ"ט הי"ג. שהשר' פ"ח, ט (ג). וראה יומא ט, ב. סוטה מח, ב. ובכ"מ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"ב „כמו שאמר האחרון שבהם“.

65 יומא כא, ב.

66 משפטים כג, יז. תשא לז, כג. ראה טז, טז. – ע"פ דרז"ל חגיגה ב, א.

67 ראה מגילה כ, ב. תו"כ צו ז, לת. רמב"ם הל' מעה"ק רפ"ד.

68 כברמב"ם הלכות ביה"ב שם.

69 אבות פ"ה מ"ה.

70 אבל אינו מוכרח ח"ו.

71 רמב"ם הלכות יסוה"ת רפ"ט. ועד"ז בהל'

מלכים פי"א סה"ג, הל' מעשה הקרבנות ספ"ב. וראה בארוכה לקו"ש חיי"ט שם.

וכיון שמעשה אבות סימן לבנים⁶⁰, מובן, שה"סימן" ונתנית הכח לענין היחוד והחיבור שנתחדש במתן תורה, מקורו⁶¹ בנישואי יצחק ורבקה⁶².

ז. עפ"ז יש ליישב התמיהה הנ"ל (ס"א) על זה שבענין „נענה מיד" דתפילת אליעזר היה יתרון (במהירות ד"מיד") על המענה לתפלת משה ושלמה – שדוקא הוא נענה עוד קודם שנסתיימה תפלתו, משא"כ גבי משה ושלמה נאמר שהדבר היה ככלות תפלתם – כי זהו מצד מעלת התורה על ענין הנבואה ובית המקדש:

גילוי אלקות הנמשך בנביא, ועל-דרך-זה בבית-המקדש, ענינו – שני דברים המתאחדים יחד⁶³.

ומטעם זה מצינו שבענין גילוי

60 ראה בהנסמן בלקו"ש ח"ה ע' 79 הערה 20.

61 להעיר שגם המצוה שהיתה אצל אברהם בדוגמת המצוה שלאחרי מ"ת – מצות מילה, שנשארה הקדושה גם אחרי מעשה המצוה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 89. וט"ו) – הרי הפעולה בגילוי (בעולם) שנעשה חפץ של מצוה ה' במעשה אליעזר (פרשתנו כד, ב) כשאמר לו אברהם שים נא ירך תחת ירכי (ראה שבועות לח, ב. פרש"י עה"פ. לקו"ש חט"ז שם. ועוד), בקשר לנישואי יצחק ורבקה.

62 ומפורש ברז"ל (תיב"ע פרשתנו כד, כב. בר" פ"ס, ו) דשני צמידים (שנתן אליעזר) כנגד שני לוחות, עשרה זהב משקלם כנגד עשרת הדברות. ורש"י מביאו בפירושו עה"ת „רמז לשני לוחות . . רמז לעשרת הדברות“, שזוה מובן שזוה פשוטו של מקרא.

63 ראה בארוכה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלה"ו.

לקו"ש חיי"ז ע' 94 ובהערות) שגילוי הנבואה בנביאים וגילוי אלקות שבבהמ"ק אי"ז אמיתית הענין דגילוי אלקות בדרך פשיטות, והוי כעין חידוש והוספה בעולם. ע"ש.

התיבה בפשטות) – שני דברים שנעשו דבוקים זה לזה. ולכן גם התפלה והמענה לה הם באופן הדומה לזה (בקירוב ודיבוק בלבד) – שתחילה באה התפלה ולאחרי גמר התפלה בא (תיכף) המענה.

משא"כ כאשר המבוקש שבתפלה הוא ענין אשר הוא ואלקות הם מלכתחילה „כולא חד“, אזי המענה בא בדומה לכך – באופן שאי אפשר להפרידו מהתפלה, ובנידון דידן – לא „בכלותו לדבר, את כל הדברים האלה“⁷⁶, לאחרי גמר התפלה – אלא „טרם“⁷⁷ כלה לדבר“.

ח. על הפסוק „ויהי הוא טרם כלה גו“, מבואר בחסידות⁷⁸, שבהמשכת אלקות ישנם שני אופנים⁷⁹, המרומזים בפסוק⁸⁰, „השולח אמרתו ארץ (ו)עד מהרה ירוץ דברו“:

„השולח אמרתו ארץ“ קאי על ההמשכה היורדת למטה באופן של „לאט לאט“, היינו, שנמשכת דרך סדר השתלשלות העולמות, ממדריגה למדריגה (ובכל מדריגה מתאחדת

[וכיון שיחוד התורה עם אלקות הוא באופן של „כולא חד“, לכן, גם ההתאחדות דישראל והעולם עם אלקות, כאשר היא באה ע"י התורה – היא באופן זה: ע"י התורה, ישראל וקוב"ה כולא חד, ועל-דרך זה הנה עצם מציאות העולם קשורה אל התורה, היינו, דלא זו בלבד שהעולם נברא „בשביל התורה“⁷² (באופן שהתורה והעולם נשארים שני דברים נפרדים), אלא עצם קיום העולם תלוי בתורה, כמאמר חז"ל⁷³, „השתנה הקב"ה עם מקשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלים את תורתי מוטב כו“, פירוש, שעצם מציאות הנבראים היא התנאי ד, ישראל מקבלין את תורת⁷⁴].

ולכן, ענין „נענה“ שבתפלת אליעזר בנוגע לנישואי יצחק ורבקה (המורה על כללות ענין התורה, כנ"ל) היה באופן של „טרם כלה לדבר“:

כאשר המענה בא רק לאחרי גמר התפלה, הרי זו ראייה, שתוכן ונידון התפלה הוא מציאות שאינה בתכלית ואמיתית ההתאחדות עם אלקות; אמנם היא באופן של „מודבק בשכינה“, ולכן בא המענה מיד – אבל מכל מקום⁷⁵, ענין הדביקות הוא (כפירוש

72 פרש"י ר"פ בראשית.

73 ע"ז ג, א. וש"נ.

74 וזהו גם ענינו של נביא „לצוות על דברי תורה ולהזהיר העם שלא יעברו עלי' כמו שאמר האחרון שבהם זכרו תורת משה עבדי“ (רמב"ם הל' יסוה"ת שם ה"ב).

75 אולי י"ל מעין דוגמא בהלכה – השקוט (ראה צפ"ע"נ מכות ע' 116. 118. וש"נ. מפענ"צ פ"ו סי"ז, פ"ח ס"ז. וש"נ) במקום החתך (חולין סח, א ואילך. צט, א) גבולין וחומות כלפנים או כלחוצן

(ראה פסחים פה, ב) תודה החיצונה בקידוש החומה (שבועות טו, ב) ועוד. וראה פרש"י עה"ת בראשית ב, ב (מב"ר פ"י, ט).

76 דלכאורה כיון שנענה תיכף – הי' צ"ל „ותבקע האדמה גו“ – קודם אמירתו „וידעתם כי גו“.

77 להעיר מפרש"י בראשית ב, ה.

78 ד"ה ויהי הוא טרם כלה לדבר תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קיד ואילך). ותש"ה (סה"מ תש"ה ע' 110 ואילך). וראה אוה"ת ח"ש (כרך ד) תשצב, ב. אוה"ת נ"ך שבעה ערה 20.

79 וראה לקו"ת ס"פ קרח.

80 תהלים קמז, טו.

ועפ"ז מבוארת גם המעלה דתפלת אליעזר לגבי תפלת משה ושלמה, אשר דוקא אצלו היה הדבר „טרם כלה לדבר” – דמאחר שתכלית תפלתו היתה בשביל יצחק, וענינו של יצחק הוא גבורות, תגבורת החיות, לכן, היה המענה על התפלה באופן של תגבורת (לא מהירות סתם, אלא תגבורת במהירות) – „טרם כלה לדבר”.

ויש לומר, שהביאור הנ"ל כאן יש להתאימו לביאור זה (שבתורת החסידות):

מצד סדר ההשתלשלות, התאחדות העולם עם אלקות היא כביכול כמו דבר אחר שנתאחד (לאחרי זה) עם אלקות; ודוקא מצד אור אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות (ובפרט מצד עצמותו יתברך), הנה מלכתחילה העולם הוא אחד ממש עם אלקות – „יש הנברא” ו„יש האמיתי” הם מציאות אחת כביכול⁸¹.

(משיחות כ' מרחשון תשמ"ב,
ש"פ שמיני תשל"ג)

ההמשכה עם ה„עולם” שבמדריגה זו),
עד שירודת למטה.

וישנה המשכה שהיא באופן של „עד מהרה ירוץ דברו” – היינו שנמשכת תיכף למטה, ב„מהירות”, ו„מדלגת” מעל סדר ההשתלשלות.

וסיבת החילוק בין שתי ההמשכות היא – שהדבר תלוי במקורה שממנו היא נמשכת: כאשר ההמשכה היא מדרגא באלקות שיש לה שייכות להשתלשלות העולמות, אזי היא נמשכת למטה באופן המכריח שתהא המשכתה דרך סדר ההשתלשלות (באופן של התלבשות); אבל כאשר ההמשכה היא מהאור האלקי שלמעלה מהשתלשלות, אזי היא נמשכת תיכף למטה, באופן של „מהירות”, כיון שההמשכה אינה צריכה להיות דרך סדר ההשתלשלות (באופן של התלבשות).

ועל יסוד זה מבואר בחסידות⁷⁸ הטעם ש„שלשה (הנ"ל) נענו במענה פיהם”, באופן של „מיד”, כיון שהגיעו בתפלתם עד לאור האלקי שלמעלה מהשתלשלות, הנמשך למטה באופן של „עד מהרה ירוץ דברו”.

81) ראה ביאורי זוהר פ' בשלח מג, ג. ועוד.

